

Ігор А. Франів<sup>1</sup>, Олег М. Лучин<sup>2</sup>

## ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*У статті досліджено інноваційний потенціал регіону. Детально проаналізовано галузі регіону з визначенням сильних і слабких сторін. Визначено, що найбільший потенціал інноваційного розвитку західного регіону України мають агропромисловий комплекс, будівельний комплекс, лісовиробничий комплекс, комплекс виробництва товарів народного споживання (соціальний), паливно-енергетичний комплекс, хімічний комплекс. Сформовані рекомендації для кожної провідної галузі щодо подальшого розвитку чи реструктуризації.*

**Ключові слова:** інновації, регіон, сталий розвиток, регіональна економіка, економічний потенціал.

*Літ. 10.*

*DOI: 10.32752/1993-6788-2020-1-227-11-18*

Игорь А. Франив, Олег Н. Лучин

## ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ РЕГИОНА В УСЛОВИЯХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

*В статье исследованы инновационный потенциал региона. Детально проанализированы отрасли региона с определением сильных и слабых сторон. Определено, что наибольший потенциал инновационного развития западного региона Украины имеют агропромышленный комплекс, строительный комплекс, лесопроизводственный комплекс, комплекс производства товаров народного потребления (социальный), топливно-энергетический комплекс, химический комплекс. Сформированы рекомендации для каждой ведущей отрасли по дальнейшему развитию или реструктуризации.*

**Ключевые слова:** инновации, регион, устойчивое развитие, региональная экономика, экономический потенциал.

Igor A. Franiv, Oleg N. Luchin

## INNOVATIVE POTENTIAL OF THE REGION IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

*Monitoring the situation and research on the innovation potential of the region is always relevant, because it will be possible to understand in which direction it is best to develop the industry of a region. The leading industries of the region are forestry, woodworking, pulp and paper, chemical and petrochemical, mechanical engineering and metalworking, light and food industries. The dominant place in the industry structure is occupied by mechanical engineering and metalworking. The following economic complexes have the greatest innovative potential in the western region: agro-industrial complex, construction complex, forestry complex, complex of production of consumer goods (social), fuel and energy complex, chemical complex. Innovative agro-industrial complex of the western region of Ukraine should be implemented in the areas of development of those farms that, based on the specifics of natural and climatic conditions, will provide stable financial income. Among them we will single out: dairy, fruit-harvesting, fat-processing, woolen branches. The development of timber production in the future will largely depend on the availability of wood raw materials.*

**Keywords:** innovations, region, sustainable development, regional economy, economic potential.

*Peer-reviewed, approved and placed: 18.05.2020.*

<sup>1</sup> Taurian National University named after. V.I. Vernadsky. Ukraine.

<sup>2</sup> Taurian National University named after. V.I. Vernadsky. Ukraine.

**Постановка проблеми.** Моніторинг ситуації та дослідження щодо інноваційного потенціалу регіону завжди є актуальним, тому що можна буде розуміти в якому напрямі найкраще розвивати індустрію того чи іншого регіону. Так, екологічна ситуація в західному регіоні тяжіє до несприятливої, а особливо в окремих його осередках. Прикладом такого осередку є Дрогобицький район, де розташовано ряд екологічно небезпечних виробництв нафтопереробної, гірничохімічної та лакофарбової галузей. Подальша розбудова вище згаданих галузей є доволі несприятливим фактором для розвитку рекреаційної діяльності відомих здравниць курортного містечка Трускавця, яке теж розташоване в цьому районі. Аналогічна ситуація склалася в межах Львівсько-Волинського вугільного басейну, в зонах впливу Яворівського і Роздільського ВО «Сірка», Калузького ВО «Хлорвініл». Відносно висока забрудненість зумовлена наявністю на території регіону шкідливих виробництв, тощо.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Провідними галузями промисловості регіону є лісова, деревообробна, целюлозно-паперова, хімічна та нафтохімічна, машинобудування і металообробка, легка і харчова промисловість. Домінуюче місце в галузевій структурі промисловості займає машинобудування і металообробка [1-5]. Машинобудівний комплекс регіону представлений галузями приладобудування, електротехнічної верстатобудівної, інструментальної та автомобільної промисловості, підприємствами хімічного, нафтохімічного, будівельно-шляхового та комунального машинобудування, електронної та радіотехнічної промисловості. У регіоні є необхідні передумови для розвитку автобусного, сільськогосподарського і підйомно-транспортного машинобудування на базі наявного науково-виробничого потенціалу, а також за рахунок створення необхідних потужностей [1].

Розвиток промисловості будівельних матеріалів спирається на власну сировинну базу. У регіоні працюють підприємства з виробництва цементу різних марок, залізобетонних конструкцій і деталей, вапна, азбесту, цегли, кахлю, будівельного скла.

У Західному регіоні є всі види паливних ресурсів: нафта, природний газ, кам'яне і буре вугілля, торф, горючі сланці. Проте їхні запаси незначні або вичерпуються. Найбільші об'єкти паливно-енергетичного комплексу зосереджені у Львівській, Івано-Франківській та Рівненській областях. Це Рівненська АЕС, Бурштинська і Добротвірська ДРЕС.

Хімічне і нафтохімічне виробництво Західного регіону включає гірничохімічну промисловість (добування сірки, калійних солей), основну хімію, промисловість хімічних волокон, лакофарбову, хімічних реактивів, пластичних мас і виробів з них [6, с. 153-167].

Легка промисловість Західного регіону представлена цілою низкою продуктів народного вжитку серед яких: панчішно-шкарпеткові вироби, натуральні та синтетичні тканини, одяг, білизна, взуття і т.п.

Природно-ресурсний потенціал Західного регіону забезпечує можливості для ефективного розвитку рекреаційної діяльності як в передгірських, так і на рівнинних територіях. Попит на рекреаційні послуги оцінюється в понад 4 млн. чол. на рік лише для потреб відпочинку і туризму (без урахування короткочасного). Щонайменше в 6 млн. чол. на рік можна оцінити попит на рекреаційні послуги з врахуванням потреб санаторно-курортного лікування на всесвітньо відомих здравницях мінеральних вод регіону. Сумарна місткість

рекреаційних об'єктів у 8-10 разів менша, ніж в аналогічних регіонах за кордоном. Не відповідають міжнародним стандартам умови сервісу, інфраструктурне забезпечення. У цілому рекреаційний потенціал регіону використовується на 10-12 відсотків [6, 37].

Західний регіон України складається з семи областей: Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької. Його площа становить 110 тис. км<sup>2</sup>, або 18,3 відсотка загальної території України.

**Мета дослідження.** Визначити інноваційний потенціал регіону в умовах сталого розвитку.

**Основні результати дослідження.** З проведених нами досліджень в західному регіоні найбільший інноваційний потенціал мають такі комплекси економіки: агропромисловий комплекс, будівельний комплекс, лісовиробничий комплекс, комплекс виробництва товарів народного споживання (соціальний), паливно-енергетичний комплекс, хімічний комплекс.

Серед функціональних сфер аграрно-промислового комплексу виділяються: у виробництві сільгосп продукції – галузі тваринництва і рослинництва, а також промислову її переробку до якої відносять молочну, борошномельну, м'ясну, круп'яну, легку промисловість з переробки сільгосп сировини, тощо; виробництво засобів виробництва, що використовуються в діяльності агропромислового комплексу, серед них: хімічнозбагачувальні засоби, сільськогосподарське машинобудування, продукування міндобрив, комбікормову і мікробіологічну промисловість, виробництво продовольчого устаткування, інше; соціально-виробничу інфраструктуру до якої відносять: заготівлю, складське збереження, перевезення і продаж сільгосп товарів.

Наша держава серед багатьох світових держав характеризується наявністю значних земельних ресурсів. Найродючіші чорноземи та близькі за якісним складом ґрунти займають 70% посівних площ. У процентному відношенні майже 70% це сільськогосподарські землі, з яких 80% – посівні площі. Відсоток ріллі при цьому ділиться так: 75-85% – припадає на степову і лісостепову область, 65% - припадає на поліські райони і тільки передгірські та гірські місцевості мають менше 50% орних земель [3; 4; 7].

У лісовій та степовій зоні вирощуються переважно зернові культури. При цьому лівову частку в цінності віддають озимовому житю. Понад 60% озимого жита вирощують на Поліссі, а решту (40%) у лісостепових і прикарпатських регіонах. Вирощування кукурудзи займає не менш вагоме місце в сільському господарстві України. Місцем її вирощування є Закарпаття та лісостепові і степові регіони.

Бобові, просо, гречку у невеликих кількостях теж вирощують у Західному регіоні України. Місцем найбільшої концентрації з вирощування буряку цукрового вважаються регіони Тернопільської, Чернівецької, Хмельницької, Черкаської і Вінницької областей.

Довкола промислових районів та міст України спостерігається найбільша конкуренція овочівництва. Закарпатська область також характеризується вирощуванням винограду, та великими районами де вирощують плодово-ягідні дерева, хоча садівництво притаманне і для інших територій України.

Ресурси для виробництва тваринного корму, природно-кліматичні умови, попит населення зумовили в західному регіоні України розташування галузі тваринництва. Адже без наявності пасовищ, виробництва кормів – розвиток тваринництва був би не

можливий. Використання відходів кормового раціону продукують можливість існування м'ясо-молочної, крохмальної та цукрової підгалузей.

Західному регіону України притаманні також розвиток птахівництва (в межах 20 кілометрової зони навколо обласних центрів та неподалік рекреаційних та промислових районів) та вівчарство — зосереджене в гірських місцевостях.

Бджільництво, шовківництво, ставкове господарство та звіринництво сьогодні виходять на промислові рівні розвитку в західному регіоні України. Вирощування картоплі, зерна, льону та свинарство і масло-молочне скотарство притаманне західній частині Поліського АПК.

Таким чином, інноваційність АПК західного регіону України доцільно здійснювати у напрямках розвитку тих господарств, які спираючись на специфічність природно-кліматичних умов забезпечать стабільні фінансові надходження. Серед них особливо виокремимо: молочну, фруктозаготівельну, жиропереробну, вовняну галузі.

Якщо проаналізувати галузі будівельного комплексу то можна виявити, що підприємства, які відносяться до нього здебільшого зосереджені в районах індустріального характеру.

Основним чинником просторового орієнтування підприємств зі складу будівельного комплексу та продукування будівельних матеріалів зокрема, є чинник близькості до джерел природних ресурсів. Отож, в містах Миколаїв, Здолбунів, Кам'янець-Подільський (відповідно Львівської, Рівненської, Хмельницької областей) зосереджені потужні підприємства з виробництва цементу. В Івано-Франківському регіоні також є аналогічні підприємства, хоча і меншої потужності.

Технічна база будівельного комплексу України є в занедбаному стані, тому перспективним напрямком його розвитку повинна бути її реконструкція.

Більш, ніж 14% своєї площі територія України вкрита лісами. Слід відмітити, що найбільш лісистими є карпатські регіони — Львівський, Івано-Франківський, Закарпатський, Чернівецький. Рівненському, Волинському, Житомирському регіонам характерні мішано-лісові зони.

Лісозаготівельна промисловість та лісове господарство є домінуючим в лісогосподарському комплексі. Найбільш актуальним при цьому є лісове господарство. Завдяки йому здійснюється охорона і захист лісів, висадження нових дерев, проводиться лісовпорядкування. Проте, унаслідок великих потреб в деревині Україна є в цій галузі імпортозалежною. З своєї сировини держава може забезпечити не більше 30% попиту. Первинна обробка і заготівля деревини також відноситься до лісозаготівельної промисловості. Карпати з Полісся є основними регіонами з заготівлі лісового ресурсу.

Виробництво різного роду дерев'яних будівельних деталей та меблева, лісопильна, фанерна галузі відносяться до деревообробного підкомплексу. Лєвова часка цих галузей зосереджена в західному регіоні України, хоча поодинокі підприємства зустрічаються на всій території нашої держави. До найпотужніших виробництв в цій промисловості відносять підприємства розташовані в містах Надвірна, Рожнятів, Вигода, Брошнів (Івано-Франківська область); Чернівці; Стрий, Сколе (Львівської області); Свалява, Рахів (Закарпатської області). Підприємства з виробництва фанери є в Львівській та Чернівецькій областях.

Майже половина працюючих у ліспромисловому комплексі зайнята у меблевій промисловості. Найбільші центри цієї галузі у західній Україні є у Львові, Ужгороді, Мукачеві. Одним із центрів виробництва будівельних матеріалів з дерева є Чернівці.

Жидачівське картонно-паперове підприємство (Львівська область) і Рахівська картонна фабрика (Закарпатська область) представляють західний регіон України у структурі целюлозно-паперової промисловості нашої держави.

Підприємства, які займаються хімічною переробкою деревини відносяться до лісохімічного підкомплексу та орієнтуються при своєму розташуванні переважно в лісистих районах. Перечинський, Свалявський Великобичківський лісокомбінати розміщені на території Закарпатської області складають найпотужнішу агломерацію серед лісохімічних виробництв. До значних за обсягами виробництва центрів лісохімії відносять також підприємства розташовані в населених пунктах Славута Хмельницької області та Вигода Івано-Франківської області.

Галузі лісовиробничого комплексу України зосереджені переважно у двох великих районах - Поліському і Карпатському, а також у деяких центрах, що знаходяться поза межами цих районів.

Поліський район охоплює територію північних областей правобережної частини України з сосновими, дубовими, березовими і вільховими породами дерев. Тут розвивається лісопильна, меблева, целюлозно-паперова, лісохімічна, каніфольна, хвое-переробна галузі. Одним із головних лісопромислових центрів, що відноситься до західного регіону України є Новоград-Волинський.

Карпатський район сформувався на базі лісових ресурсів Карпат, що простягаються на території Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької та Львівської областей. Головними промисловими галузями району є: меблева, целюлозно-паперова, лісохімічна, фанерна, виробництво оцтової кислоти, клею для меблевої і фанерної промисловості.

Розвиток лісопромислового виробництва у перспективі залежатиме у великій мірі від наявності деревної сировини. В Україні запаси деревини незначні, тому необхідно вишукувати резерви шляхом вивільнення частини ресурсів і використання у виробничому циклі різноманітних замінників.

В структурі виробництва непродовольчих товарів народного споживання одне з важливих місць належить легкій промисловості. Вона є провідною ланкою соціалізації економіки, а її розвиток безпосередньо впливає на підвищення життєвого рівня населення.

Однією з головних підгалузей легкої промисловості є текстильна. У західній Україні є бавовняний комбінат у Тернополі, ткацькі фабрики у Чернівцях, Івано-Франківську, Коломиї.

Вовняна галузь, яка націлена на переробку вовни, а також має пряме відношення до виробництва пряжі та супутніх виробів є сакраментальною галуззю текстильної промисловості. Основні галузеві виробничі потужності зосереджені в Хмельницькій області, зокрема в Дунаївцях. Продукування килимових товарів та самих килимів з вовняної та віскозної сировини розповсюдилося не тільки регіонально але й набуло все державного значення. Потужні підприємства розташовані в таких прикарпатських містах — Криворівня, Косів, Коломия, а також і на Закарпатті.

Ляна промисловість дедалі займає все більш широкий ринок. Рівненський льонокомбінат є найпотужнішим в переробці льону на західному регіоні України. Трикотажне виробництво в легкій промисловості є найприбутковішим. Львівська область має найбільші потужності серед панчішно-шкарпеткового виробництва в західному регіоні України.

Високою мобільністю характеризуються галузі легкої промисловості. Унаслідок чого перспективний розвиток галузі повинен бути підтриманий державною політикою, щодо інвестиційно-інноваційного розвитку її підприємств та ґрунтового кількісного розширення підприємств не залежно від форм правління.

Паливно-енергетичний комплекс впевнено займає серйозну позицію в економічному потенціалі західного регіону України. Серед підприємств даного комплексу слід виділити видобування кам'яного вугілля в Львівсько-Волинському регіоні, видобування бурого вугілля в Закарпатському регіоні та видобування нафти і газу у Прикарпатському регіоні. Енергетика в паливно-енергетичному комплексі західного регіону України представлена Бурштинською, Добротворською теплоелектростанціями, Рівненською, Хмельницькою АЕС та ін. (ГЕС, численні ТЕЦ та ЛЕП). Однак енергетика району має переважно внутрішньорайонне значення, на відміну від Східного економічного району, який постачає її не тільки іншим районам України, але й за кордон [5].

Західний макрорайон має великий науково-технічний потенціал. Тут працює більше 100 вищих та майже 300 середніх навчальних закладів [5]. До останнього часу функціонувала розгалужена система академічних та галузевих НДІ. Великий культурний, науковий та інтелектуальний потенціал району зосереджений переважно в містах – Львові, Луцьку та інших обласних центрах.

Досить складна територіальна структура виробництва в якій слід відзначити Львівську агломерацію, де є багато промислових вузлів, які сформувались, головним чином, навколо обласних центрів, а також на базі освоєння великих родовищ мінеральних ресурсів. Це такі, як Нововолинсько-Червоноградський, Калусько-Долинський, тощо.

Щодо гірничо-хімічної промисловості, то слід зазначити, що в Україні є досить великі поклади сірки, різних солей і інших ресурсів, тому підприємства даної промисловості здебільшого використовують власну сировину і не є імпортозалежними. Значні поклади даних ресурсів є в західному регіоні України, зокрема в прикарпатських регіонах. Так, самородну сірку добувають на Новояворівщині Львівської області де працює потужний сірчаний завод. Великі поклади калійної солі є на території Івано-Франківської та Львівської областей (Калуш, Стебник).

Основна хімія розвивається в місцях видобування сировини та в районах споживання готової продукції. Так, в районах споживання розміщені окремі заводи, які використовують як сировину природний газ (м. Рівне). Калійна промисловість зосереджена в Івано-Франківській та Львівській областях, де видобувають калійні солі (Калуш, Стебник). В західній Україні великого значення набуло використання самородної сірки з придністровських родовищ Львівської області. Через високу хімічну активність сірчану кислоту економічно не вигідно і небезпечно перевозити на велику відстань, тому виробництво її орієнтується на споживача. Одним із найбільших центрів виробництва цього продукту є підприємства у містах Рівному, Новому Роздолі.

Основні напрями інноваційного розвитку комплексу хімічних та нафтохімічних виробництв пов'язуються з поглибленням комплексної хімічної переробки органічного палива та більш повним використанням місцевих сировинних ресурсів.

Отже, можемо обґрунтовано стверджувати, що пріоритетний для інновацій напрям економічного розвитку західного регіону України сьогодні це реструктуризація його економіки шляхом децентралізації та запровадження широкої різноманітності у технологіях виробництва.

При запровадженні таких напрямів розвитку з'явиться можливість значно покращити ефективність використання ресурсів у виробництві та запровадити нові виробничі потужності, а це в свою чергу покращить рівень зайнятості регіону. В тому числі не обійдеться і без реструктуризації традиційних галузей регіону з існуючим максимальним зношенням основного капіталу

Унаслідок існування багатьох науково-дослідних інститутів та нахилу до здійснення високотехнологічної та наукоємної продукції саме західний регіон України і повинен в першу чергу розвиватися в даному напрямку.

Держава в свою чергу мусить надавати підтримку в напрямках: взаємодії суб'єктів господарської діяльності всіх напрямів (бізнес, освіта, фінансова, інвестиційні фонди, інше). Також повинні працювати системи регулювання при розподілі інноваційних проєктів в умовах пріоритетності регіонального розвитку. При визначенні пріоритетів регіональних напрямів інноваційного розвитку держава повинна сприяти згуртуванню відповідних інтелектуальних, а також фінансових ресурсів для реалізації виробничо-господарської діяльності у цих напрямках. Не менш важливим є державна підтримка компаній у напрямку підвищення екологізації спираючись на національні та міжнародні екологічні норми.

Сфера послуг стрімкіше розвиватиметься при рості економіки, змінах в структурі економіки та збільшенню міжнародних зв'язків, а цьому в свою чергу сприяє культурна та природна особливість регіону. Так, сільський туризм є ключовим фактором в культурному збагаченні периферії та можливості зменшення безробіття в сільських регіонах.

Актуальним для західного регіону України є розвиток туристичного виду бізнесу, що в свою чергу веде до розширення рекреаційного напрямку. Стимулювання розвитку туристичного бізнесу є запорукою росту його конкурентоспроможності та закріплення стійкої позиції на світовому ринку туристичних послуг.

Розвиток готельно-відпочинкових послуг потребує реструктуризації. Для виходу на конкурентні міжнародні позиції слід запровадити нові технології, ґрунтовно оновити готельну базу, залучити значні капіталовкладення.

Великі інвестиції в курортно-рекреаційний напрям туристичного бізнесу можна залучити через організування тендерів щодо придбання і спільного володіння землею, як державою так і приватними структурами в рекреаційних зонах для створення там відпочинкових комплексів. Сприяння з боку держави та міжнародні інвестиційні можливості дозволять значно розширити санаторно-курортний відпочинок та при умові значного збільшення кількості послуг в санаторному оздоровленні. Таким чином, збільшивши кількість санаторно-курортних відпочинкових комплексів стане можливим запровадження широкого спектру платних послуг в їх структурі, а також збільшення кількості підприємств з надання побутових і інших послуг при цих санаторно-курортних комплексах.

Збільшення інвестиційного потенціалу регіону можливе через реструктуризацію інфраструктури, що в свою чергу є розвитком нових шляхів регіонального розвитку [8, 9].

Вповільнення економічного розвитку регіонів й держави в цілому зумовлене слабким рівнем розвитку як виробничої так і не виробничої господарки. Сьогодні є потреба в ґрунтовній модернізації енергетики, ЖКГ, транспортних мереж, інше. Тому, в першу чергу слід зосередитися на реструктуризації існуючої глобальної інфраструктури з виходом на її відповідний світовий рівень. Наступним кроком це ж саме тільки на

регіональному рівні, рівні мегаполісів і т.д. Такий напрям реструктуризації призведе до більш тісної взаємодії між регіонами, збільшенню можливості просторової мобільності жителів, зменшенню безробіття, збільшенню інвестиційної привабливості регіонів.

**Висновки.** Таким чином обґрунтованими будуть інновації в усіх галузях господарства західного регіону України, а особливо інноваційний розвиток виробничої, комунікаційно-інформаційної, соціальної інфраструктури та інтенсивний розвиток рекреаційного комплексу.

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Ішук С.І. Розміщення продуктивних сил (Теорія, методи, практика) / С.І. Ішук. К.: Епрон-ун-т, 2002. 216 с.
3. Лудишин П. В. Вступ до економічної і соціальної географії: основи теорії: посібник / П. В. Лудишин. К.: НМКВО, 1993. 159 с.
4. Паламарчук М.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії / М.М. Паламарчук, О.М. Паламарчук. К.: Знання, 1998. 415 с.
5. Розміщення продуктивних сил [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/619/20/>
6. Прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил України до 2015 року / за ред. Я. В. Коваль. К.: РВПС України НАН України, 2004. 370 с.
7. Соціально-економічна географія України: навч. посібник / За ред. Шаблія О.І. Львів: Світ, 2000. 680 с.
8. Стадницький Ю. І. Розміщення продуктивних сил (теоретичні основи): навч. посіб. / Ю.І. Стадницький, А.Г. Загородній. К.: Знання, 2008. 351 с.
9. Мельниченко Г.М., Гончаренко М.Ф., Білоус С.П. Програма розвитку інноваційної діяльності регіональних економічних систем в умовах сталого розвитку. Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. Науковий журнал. Херсон: 2018. № 30 (19). Т. 2. С. 45-52.
10. Гончаренко М.Ф. Аналіз моделей сталого розвитку регіону // Проблеми и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб. науч.тр. Винница: ДонНУ. 2014. 314 с.

- 
1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
  2. Ishchuk S.I. Rozmishchennia produktyvnykh syl (Teoriia, metody, praktyka) / S.I. Ishchuk. K.: Eprop. un-t, 2002. 216 s.
  3. Lutsyshyn P. V. Vstup do ekonomichnoi i sotsialnoi heohrafiï : osnovy teorii : posibnyk / P. V. Lutsyshyn. K. : NMKVO, 1993. 159 s.
  4. Palamarchuk M.M. Ekonomichna i sotsialna heohrafiia Ukrainy z osnovamy teorii / M.M. Palamarchuk, O.M. Palamarchuk. K.: Znannia, 1998. 415 s.
  5. Rozmishchennia produktyvnykh syl [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/619/20/>
  6. Prohnoz rozvytku i rozmishchennia produktyvnykh syl Ukrainy do 2015 roku / za red. Ya. V. Koval. K.: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2004. 370 s.
  7. Sotsialno-ekonomichna heohrafiia Ukrainy: navch. posibnyk / Za red. Shabliia O.I. Lviv: Svit, 2000. 680 s.
  8. Stadnytskyi Yu. I. Rozmishchennia produktyvnykh syl (teoretychni osnovy): navch. posib. / Yu.I. Stadnytskyi, A.H. Zahorodnii. K.: Znannia, 2008. 351 s.
  9. Melnychenko H.M., Honcharenko M.F., Bilous S.P. Prohrama rozvytku innovatsiinoi diialnosti rehionalnykh ekonomichnykh system v umovakh staloho rozvytku. Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok rehioniv v konteksti mizhnarodnoi intehtratsii. Naukovyi zhurnal. Kherson: 2018. № 30 (19). T. 2. S. 45-52.
  10. Honcharenko M.F. Analiz modelei staloho rozvytku rehionu // Problemy u perspektivy razvytyia sotrudnychestva mezhdu stranamy Yuho-Vostochnoi Evropy v ramkakh Chernomorskogo ekonomicheskogo sotrudnychestva y HUAM: sb. nauch.tr. Vynnytsa: DonNU. 2014. 314 s.